

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด เพราะเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมและอารยธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม ดังนั้น ทุกประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของประชาชนทุกคนในชาติอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้ก้าวทันโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี ในปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับกันในระดับสากลว่าการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพได้ดีที่สุด คือ การให้การศึกษา เพราะการศึกษามีหน้าที่สร้างคนและสร้างความแข็งแกร่งให้กับสังคม การศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมเจริญหรือเสื่อมหรือเกิดวิกฤติทางสังคม การศึกษาจึงมีความสำคัญมากเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศ (เกษม วัฒนชัย, 2545, น.12) เพราะเป้าหมายหลักของการศึกษา คือ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทุกระดับให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักการศึกษาต้องตั้งไว้เป็นประเด็นที่ชัดเจนแต่เบื่องต้น ทั้งนี้เพื่อกำหนดเป้าหมาย และทิศทางของการจัดการศึกษาให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและตอบสนองต่อการพัฒนาสังคมให้ก้าวทันและก้าวนำโลกยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2549, น.1) เมื่อโลกย่างก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครองส่งผลให้องค์การต่าง ๆ ทุกองค์กรต้องปฏิรูปตนเองให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น กล่าวคือ องค์กรยุคนี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (Michael, 2005, pp. 9-10) จึงถือได้ว่าโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 19 และ 20 อย่างสิ้นเชิง ลักษณะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในอดีตได้ถูกแทนที่ด้วยเศรษฐกิจและบริการขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ความรู้และนวัตกรรม โดยประจักษ์ชัดว่าไม่ว่าจะหันไปทางใดก็จะพบการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการผลิตแทนแรงงานแบบเดิม จากสถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าคนที่ประสบความสำเร็จได้จะต้องมีทักษะ

ในการเผชิญกับโลกที่ซับซ้อน แต่ในปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยยังไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติดังกล่าว จึงเกิดคำถามขึ้นว่าแล้วการศึกษาแบบใดสามารถสร้างผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติเป็นผู้เรียนพันธุ์ใหม่ที่มีความพร้อมสำหรับการดำเนิน ชีวิตในอนาคตที่มีคุณภาพ (ตะวัน เทวอักษร, 2555, น. 4) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิณสุตา สิริธรรังศรี (2552, น. 115-135) ที่ศึกษาเรื่องภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10 – 20 ปี ผลการศึกษาพบว่า แนวโน้มของบริบทโลกส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยในอนาคต 10 - 20 ปี ดังนี้ 1) ด้านสังคม สังคมโลกอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อคนไทยเป็นสังคมแข่งขัน โดยใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนาและการแข่งขัน 2) ด้านเศรษฐกิจ ในอนาคตจะเป็นเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และ 3) ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ในอนาคตเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความรู้ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการเรียนรู้ของมนุษย์มากขึ้น ในส่วนของการศึกษาไทยในอนาคต พบว่าการศึกษาในอนาคตควรเป็นการศึกษาเพื่อ 1) พัฒนาคคน 2) พัฒนาสังคม 3) เป็นพลังขับเคลื่อนและ 4) เป็นภูมิคุ้มกันให้คนไทยมีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะการดำรงชีวิตอยู่ในโลกของการแข่งขันได้อย่างรู้เท่าทันขณะที่สมหวัง พิธิยานุวัฒน์และคณะ (2541, น. 9-10) มีความเห็นว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนในอนาคตควรเป็นคนที่มีการพัฒนาการสมวัย มีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนอื่น มีทักษะการดำเนินชีวิต และสามารถใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีในการสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว และมีจิตสำนึกในการปรับตัวได้อย่างผสมผสาน ตามนัยที่กล่าวมา พบว่า สิ่งที่สังคมต้องการให้เกิดกับผู้เรียนมากขึ้นคือความเป็นคนดี มีคุณภาพ 5 ด้าน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2552, น. 159-160) คือ ด้านร่างกาย ต้องมีร่างกายแข็งแรงและมีสติปัญญาสมบูรณ์ ด้านจิตใจ ต้องเข้าใจตนเองเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และพร้อมเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี ด้านความรู้ ต้องมีความรู้ในแก่นของสาระวิชา มีความรู้รอบตัวเชิงสหวิทยาการและสามารถคาดเดาเหตุการณ์ในอนาคตได้ ด้านทักษะความสามารถ ต้องมีความสามารถด้านการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะอาชีพและทักษะการจัดการที่ดี และด้านลักษณะชีวิต ต้องขยัน อดทน ทุ่มเทให้กับการทำงาน มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าของความเป็นไทย มีจิตสำนึกที่ดีต่อผู้อื่นและประเทศและอ้อม ดังนั้นคุณลักษณะที่ควรเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรประกอบด้วย ความตระหนักเกี่ยวกับโลก ความเข้าใจและปฏิบัติเป็นด้านการเงิน ธุรกิจและเศรษฐกิจ ความเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ความเข้าใจและสามารถในการดำรงชีวิตให้เป็นผู้มีความสุขดี และความเข้าใจและปฏิบัติเป็นในด้านสิ่งแวดล้อม ต้องมีกลุ่มทักษะต่าง ๆ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารการทำงาน

ร่วมกันและการสร้างสรรค์ กลุ่มที่สอง ทักษะด้านข้อมูลสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย ความเข้าใจและใช้เป็นในด้านข้อมูลข่าวสาร ความเข้าใจและใช้ในด้านสื่อ และ ความเข้าใจและปฏิบัติเป็นในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านที่สาม ทักษะด้านอาชีพและเทคโนโลยี ประกอบด้วย ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว การริเริ่มและกำกับดูแลตัวเอง สังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม การมีผลงานและความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำ กับหน้าที่รับผิดชอบ (แสงทอง ชาติเสถียร, 2558, น. 6-7; วิจารย์ พานิช, 2555, น. 16-21; ทิศนา ขัมมณี, 2555 น. 49; Bellanca and Brandt, 2010, pp. 87-89; United States Agency for International Development, 2012, p. 36)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจะจัดแบบตั้งรับไม่ได้อีกต่อไป ต้องมีการบริหารจัดการแบบเชิงรุกในทุกมิติ ดังที่จารุวัจน์ สองเมือง (2559, น. 1-2) มีความเชื่อว่าโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโจทย์สำคัญของผู้บริหารการศึกษาที่จะต้องมองเห็น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องมีการวางแผนการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ต้องระลึกอยู่เสมอว่าเป้าหมายการศึกษาในอดีตเน้นความรู้ของผู้เรียน ต้องเปลี่ยนมาเป็นเน้นสมรรถนะของผู้เรียนที่ต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบันในประเด็นต่าง ๆ กล่าวคือ ต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนที่เปลี่ยนไป อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันและใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มากขึ้น ขณะเดียวกันพฤติกรรมของคนจะเปลี่ยนคนต้องการการยอมรับความสำเร็จเร็วขึ้นและมากขึ้น การยึดมั่นในองค์การจะน้อยลง จึงเป็นความท้าทายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ดังที่วิจารย์ พานิช (2555, น. 6) กล่าวว่า ปัจจุบันการศึกษาของไทย จะต้องปรับเปลี่ยนความเชื่อเรื่องการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียน จากที่เคยป้อนความรู้ให้ผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำมาเป็นเวลานานในศตวรรษที่ 20 ไปสู่การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักที่จะคิดใฝ่หาวิธีการที่จะหาคำตอบด้วยตนเอง ที่ผ่านมการศึกษาไทยยังไม่ประสบความสำเร็จซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ดี แต่ไม่เหมาะสมกับกาลเวลา กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ไม่เน้นความรู้ (knowledge) แต่เน้นทักษะ (Skills) การจัดการเรียนการสอนต้องให้เด็กรู้จักทำทลายความสามารถ เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียกว่า เป็นการเรียนแบบการปฏิบัติ (action) คือ วิ่งออกไปหาความรู้ด้วยตนเอง ผลคือเด็กไม่เบื่อหน่ายและอยากที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องถ้าทำได้ดังนี้จะทำให้เราเตรียมพร้อมผู้เรียนสำหรับการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ คุณลักษณะของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ มีทักษะที่หลากหลาย สามารถรับผิดชอบตนเองได้และ รู้จักวิธีการแก้ปัญหาอย่างฉลาด มองโลกใบนี้เป็นโลกใบเล็กไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะประเทศไทย เพื่อโอกาสใหม่ ๆ ที่มีอยู่มากมาย และเด็กไทยต้องมีทักษะทางภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารที่เข้าใจ

(ฟาฏินา วงศ์เลขา, 2552, น.1) เมื่อพิจารณาในเชิงคุณภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมจะพบว่า เด็กและเยาวชนไทยจำนวนหนึ่งในปัจจุบันยังมีปัญหาถึงขั้นวิกฤติ ดังที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558, น. 1-2) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคมหลายประการดังที่ปรากฏตามสื่อและสภาพเหตุการณ์จริงที่เราพบเห็นอยู่ในสังคม ปัญหาที่น่าเป็นห่วงมาก คือ การไม่ชอบเรียนหนังสือ หนีเรียน หมกมุ่นอยู่กับสื่อที่ไม่เหมาะสมและการทะเลาะวิวาท ทั้งนี้ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงคือสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ครอบครัวเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็กและเยาวชน พฤติกรรมที่เป็นปัญหามาจากการเลี้ยงดูด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม เป็นสาเหตุให้เด็กแสดงออกในทางที่ไม่ถูกไม่ควร เรียนรู้การใช้ความรู้แรงจากสมาชิกในครอบครัว ขาดการอบรมบ่มนิสัย ไม่มีจุดหมายปลายทางของชีวิต เมื่อเด็กและเยาวชนเหล่านี้เข้าไปใช้ชีวิตในโรงเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองที่ต้องให้การอบรมบ่มนิสัยและให้การศึกษาในทางที่ถูกที่ควรเป็นบ่อเกิดของคุณงามความดี แต่ผลที่ปรากฏคือ โรงเรียนยังไม่สามารถและมีความพร้อมที่จะทำหน้าที่ให้เด็กมีความพร้อมดังกล่าวได้ รวมทั้งระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนยังไม่ทั่วถึง และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของความเจริญของโลกสมัยใหม่จากการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายด้านทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พ่อ แม่ผู้ปกครอง ครูและผู้บริหารการศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนและมีหน้าที่โดยตรง ต้องทำหน้าที่อบรม สั่งสอนและให้ความเอาใจดูแลเด็กมากขึ้นและจริงจังอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเองกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อสามารถนำพาเด็ก ๆ เหล่านั้นให้เดินไปในทิศทางที่ถูกต้องต่อไป

การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้ดีขึ้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัววัดความสำเร็จของการจัดการศึกษา คือ ผู้บริหารการศึกษา เพราะผู้บริหารเป็นผู้นำในการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์นั้น ๆ ที่สอดคล้องสัมพันธ์กันในหลาย ๆ ด้านทั้งคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ ความรู้ทางวิชาการและความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา (วิมลมาศ เรืองพานิช, 2557, น. 1) ในการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ ความคิด ทักษะและคุณธรรมเพื่อก้าวให้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันในศตวรรษที่ 21 ดังที่กล่าวมานั้นมีหลากหลายวิธี วิธีการหนึ่งที่สถานศึกษานิยมใช้เพื่อพัฒนาองค์การให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จสูง คือ การใช้กลยุทธ์ เพราะกลยุทธ์เป็นแนวทาง หรือวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อให้องค์การบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังที่ Vick & Heiberger (2008, pp. 26-23)

ได้กล่าวว่า กลยุทธ์สามารถนำมาปรับปรุงวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จะเป็นส่วนดึงดูดให้นักศึกษาร่วมปฏิบัติงาน และกลยุทธ์ที่ดีจะช่วยให้บุคลากรในองค์กรเข้าใจ ถึงปัจจัยหลักขององค์กร และร่วมกันปฏิบัติงานแนวใหม่เพื่อพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ที่ดีของผู้บริหาร

จากประเด็นความสำคัญดังกล่าวข้างต้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557, น. 22) ได้ให้ทรรศนะว่า การที่เยาวชนไทยจะพัฒนาได้ การศึกษาคือหัวใจสำคัญที่จะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และให้สามารถยืนหยัด อยู่ในประชาคมโลกได้อย่างสง่างาม การปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารจัดการศึกษา ในสถานศึกษาอย่างมีคุณภาพ มั่นคงและยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างคนในอนาคตที่มี คุณภาพ ให้มีความรู้ ความสามารถ มีงานอาชีพที่มั่นคง กรอบด้วยสมรรถนะที่สามารถแข่งขัน ได้จริงในประชาคมโลก การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการเมืองของทุกประเทศ โดยเฉพาะความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารอย่างไร้พรมแดนทำให้โลกทั้งโลกเชื่อมโยง และสื่อสาร ถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกประเทศในประชาคมโลกให้ความสำคัญ และเร่งรัดพัฒนาประเทศ เพื่อให้ก้าวทันสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลง จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณภาพ และเต็มศักยภาพทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เหมาะสมตรงตามความต้องการการใช้กำลังคนของประเทศ และสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้

ประเด็นท้าทายความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาดังกล่าว เป็นโจทย์ที่สำคัญของ วงการศึกษาไทย โดยเฉพาะการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาเยาวชนของชาติใน ระดับเบื้องต้น อันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารงานให้สามารถผลิตผู้เรียนให้ ได้ตามที่สังคมต้องการ ทั้งนี้ ความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนดังกล่าว พิจารณาได้จาก กลยุทธ์การบริหารงานที่สำคัญ คือ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เพื่อใช้แนวคิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อใช้แนวคิดเชิงบูรณาการ ใช้ความเป็นผู้นำของตนให้ได้รับการยอมรับทั้งในแง่บทบาทผู้กำหนด กลยุทธ์ และผู้ทำให้กลยุทธ์ลงสู่การปฏิบัติ ผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงต้องเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม กับสถานศึกษา (เสนห์ พงศ์ศรีวัฒน์, 2554, น. 2) ดังนั้นในการพัฒนาสถานศึกษาบนพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงของวิถีโลกในปัจจุบันเพื่อความเจริญงอกงามของผู้เรียน ผู้บริหารต้องการ

วางวิสัยทัศน์ กำหนดพันธกิจ นโยบาย และแผนพัฒนาสถานศึกษาทุกด้านอย่างมีกลยุทธ์ อันจะนำไปสู่ความเจริญงอกงามของผู้เรียนและเกิดความก้าวหน้าของประเทศชาติต่อไป

ผลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ผู้วิจัยพบว่า การที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ต้องจัดกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในหลาย ๆ ด้านให้มีความเหมาะสมรอบด้านทั้งด้านบุคลากรสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ดังที่บุญชม ศรีสะอาดและคณะ (2544, น. 118-119) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัญหา และแนวทางในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย 1) ด้านผู้บริหาร ต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารการศึกษาทุกด้าน และมีกระบวนการนิเทศภายในที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ 2) ด้านครูผู้สอน ต้องมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาที่สอนเป็นอย่างดี มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ตั้งใจสอน และมีเทคนิคการสอนที่ทันสมัย จัดทำแผนการสอน และนำไปสอนให้ตรงแผนที่วางไว้ 3) ด้านผู้เรียน ต้องตั้งใจเรียน มีระเบียบวินัยในการเรียน และมีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน 4) ด้านหลักสูตร และการเรียนการสอน หลักสูตรต้องตรงกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน นักเรียนได้เรียนรู้ที่ตรงกับชีวิตจริง โดยเน้นการคิด นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติมากกว่าเรียนทฤษฎี มีการวัดผล และประเมินผลหลากหลายวิธีที่ตรงกับสภาพจริง 5) ด้านสื่อ อุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษา ต้องทันสมัยและเพียงพอกับความต้องการใช้งานของผู้เรียน มีห้องปฏิบัติการที่มีประสิทธิภาพ มีห้องสมุดที่เอื้อต่อการค้นคว้าด้วยตนเอง มีหนังสือและคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นที่เพียงพอ และได้มาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญาเวสารัชช์ (2545, น. 4) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพไว้ว่า ควรประกอบด้วย 1) หลักสูตร ต้องจัดให้เหมาะสมกับโรงเรียนและท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ 2) ผู้บริหาร เป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องบริหารงานอย่างตั้งใจ 3) ครูผู้สอน ต้องถ่ายทอดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้ทันกับเหตุการณ์ วิทยาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ 4) รูปแบบ และวิธีการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเน้นการระดมความคิด และการปฏิบัติจริง 5) สื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ห้องปฏิบัติการและเครื่องคอมพิวเตอร์มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน 6) ผู้เรียน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554, น. 69-70) ที่มีความเห็นว่ากระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพควรประกอบไปด้วย 1) หลักสูตร ต้องทันสมัยเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาของชาติ 2) ครูผู้สอน ต้องตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ

นำมาพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสม 3) รูปแบบการเรียนการสอน ต้องเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน เน้นกระบวนการคิด และการสัมผัสกับสถานการณ์รอบตัว 4) สื่อ อุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ ต้องมีคุณภาพดี และเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน 5) ผู้เรียน ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้และพฤติกรรมการเรียนรู้

ในส่วนของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า พลเมืองที่มีคุณภาพในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของ นักวิชาการ ดังที่ Trilling and Faded (2009, p. 176) มีความเห็นว่าควรมี 7 ประการ ดังต่อไปนี้คือ 1) ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 2) การสื่อสารสารสนเทศและการเรียนรู้เรื่องสื่อ 3) ความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมและความเป็นผู้นำสังคม 4) ความคิดสร้างสรรค์และ มีนวัตกรรม 5) การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ 6) อาชีพและการเรียนรู้ด้วยตนเองและ 7) ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานการวิจัยของ อภิสิทธิ์พร สถิตภักดีกุลและคณะ (2555, น. 122-123) ที่พบว่า คุณลักษณะและทักษะของคนไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ควรประกอบด้วย 1) ด้านการคิด ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) ด้านการสื่อสาร ควรมีทักษะการสื่อสารอย่างน้อย 2 ภาษาขึ้นไป 3) ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุปัญญา 4) ด้านการทำงานเป็นทีม 5) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 6) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 7) ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองและ 8) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ต่อสังคมและที่สำคัญ คือ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557, น. 27) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้ ศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาพบว่า เป้าประสงค์ของการศึกษาไทย (Goal of Education) ในศตวรรษ ที่ 21 ที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาที่บ่มเพาะคนไทยให้เป็นคนที่มีศักยภาพ กล่อมเกล้าให้เป็นคนที่มี คุณธรรม จริยธรรม มีความสุขและช่วยนำประเทศไทยไปสู่ระดับการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมกับสังคมที่อยู่ดีมีสุข (Well – Being Nation) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาคุณภาพคนไทย ยุคใหม่ตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ที่ว่าคนไทยยุคใหม่ ต้องใฝ่รู้ใฝ่เรียนคิดเป็นทำเป็น เรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสามารถในการสื่อสาร มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น. 14)

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมา ทำให้เห็นว่าสังคมและโลกในศตวรรษที่ 21 ต้องการคนที่มีคุณภาพเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ ต้องเป็นคนที่มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม ดังนั้นสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขั้น พื้นฐานอันเป็นการศึกษาเริ่มแรกของการบ่มเพาะบุคคลให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ต้องมีบทบาทหน้าที่ ในการให้การศึกษอบรมเด็กและเยาวชนของชาติ โดยการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการศึกษาให้

สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21 ผู้สังคมที่มีคุณภาพครบทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าว ทั้งนี้สถานศึกษาต้องกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยว่า ปัจจุบันเป็นอย่างไรและจะมีแนวทางกลยุทธ์อย่างไรที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ให้เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันมากที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำผลจากการศึกษาครั้งนี้ จัดทำและนำเสนอเป็นกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไปอันจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในอนาคตอย่างยิ่ง

1.2 คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างไร
2. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสมเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินการที่เกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21
2. เป็นข้อมูลสารสนเทศในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 และสามารถ

นำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัชฌมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ 4 ภูมิภาค รวม 42 เขต ในปีการศึกษา 2559 ได้แก่ ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร จำนวน 11 เขต ภาคเหนือ จำนวน 9 เขต ภาคใต้ จำนวน 7 เขต และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 15 เขต มีสถานศึกษาในสังกัดทั้งสิ้น 2,297 โรงเรียน มีผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมทั้งสิ้น 116,481 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการดำเนินงานเชิงรุกของผู้บริหารที่คาดว่าจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดมีคุณภาพ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ มาตรการ และแนวทางของสถานศึกษาที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้

กระบวนการกลยุทธ์ของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานเชิงรุกของผู้บริหารในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ คือ การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา การวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสถานศึกษา และการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ของสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษา หมายถึง การพิจารณา และแสวงหาจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคเพื่อกำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษา

การวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานให้ได้มาซึ่งแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในของสถานศึกษา จุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อการกำหนดกลยุทธ์ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ มาตรการและแนวทางของสถานศึกษา

การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนกลยุทธ์ที่จัดทำไว้ไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยนำกลยุทธ์มาแปลงเป็นกิจกรรม แผนงาน หรือโครงการที่ต้องการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ

การควบคุมและประเมินกลยุทธ์ของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการ เพื่อตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด หากพบปัญหาและอุปสรรคใดก็จะแก้ไขได้ทันที โดยการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ ประเมินผลตามตัวชี้วัด เป็นระยะและนำเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานตามกลยุทธ์ต่อไป

องค์ประกอบของกลยุทธ์การพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษา หมายถึง ภาระงานที่สถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานประกอบด้วยส่วนสำคัญคือวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ มาตรการและแนวทางดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์ หมายถึง ภาพความสำเร็จในอนาคตของสถานศึกษา ที่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทุกคนร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความจริงในปัจจุบันโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ พันธกิจ ค่านิยมและความเชื่อมั่นเข้าด้วยกัน

พันธกิจ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้

เป้าประสงค์ หมายถึง ความคาดหวังสูงสุดที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งที่สถานศึกษาต้องการให้ประสบความสำเร็จทั้งด้านปริมาณและคุณภาพกับผู้เรียน

มาตรการ หมายถึง วิธีการที่สถานศึกษาวางไว้เพื่อให้ผู้บริหารและครูดำเนินกิจกรรมจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

แนวทาง หมายถึง ข้อกำหนดที่สถานศึกษานำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามมาตรการที่กำหนดไว้

กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการจัดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การพัฒนา

ความรู้ความสามารถของครู การพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

การจัดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่หลักสูตรสถานศึกษาเขียนไว้ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร หลักสูตรเน้นทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม หลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีเนื้อหาทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม สถานศึกษามีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม และสถานศึกษา มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม

การพัฒนาความรู้ความสามารถของครู หมายถึง ผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีทักษะและคุณลักษณะที่รองรับการเข้าถึงเพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการชั้นเรียนแนวใหม่ และการได้รับการพัฒนาศักยภาพและต่อยอดการพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพ

การพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน หมายถึง ผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้หลายด้าน คือ มีวิถีทางของการคิดที่ดี (คิดสร้างสรรค์คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา และการเรียนรู้และตัดสินใจ) มีวิถีทางของการทำงาน (ความสามารถทำงานกับผู้อื่นที่ต่างวัยและต่างวัฒนธรรม) มีเครื่องมือสำหรับการทำงาน (เทคโนโลยีสารสนเทศ) และมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน (ความเป็นพลเมืองดี ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง เทคนิค วิธีการ และกิจกรรมที่ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม โดยที่สถานศึกษามีการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และครูนำความรู้เหล่านั้นมาวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์รักการอ่านรักการเขียน การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ (Active Learning)

การเผชิญสถานการณ์แล้วนำมาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้แบบบูรณาการอย่างสมดุลที่ส่งเสริมวิชาการ ส่งเสริมความคิด ส่งเสริมทักษะและส่งเสริมคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม และสาธารณะประโยชน์ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

การจัดสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ หมายถึง เครื่องมือที่ครูและผู้เรียนใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย สถานศึกษามีสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้เพียงพอ ทันสมัยและใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม

การวัดและประเมินผล หมายถึง การดำเนินการของสถานศึกษาและครู ที่มุ่งเน้นการวัดผลและประเมินผลคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรมและการวัดผลและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนหรือการประเมินการทำงานตามสภาพจริง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการทั้งในด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

ด้านความรู้ หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนที่มีองค์ความรู้แขนงวิชาต่าง ๆ ทั้งความรู้เดิมและการแสวงหาความรู้ใหม่ โดยเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและกล้าแสดงออก รักการเรียนรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง

ด้านความคิด หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์

ด้านทักษะ หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนที่มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ ความสามารถในการใช้ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการเข้าสังคม ความสามารถในการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมความสามารถในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและความสามารถในการใช้สารสนเทศ

ด้านคุณธรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความประพฤติดีทั้งกาย วาจาและจิตใจเป็นที่น่านิยมยกย่องของสังคมว่าเป็นคนดี ได้แก่ มีจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (สำนึกพลเมือง)

กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในศตวรรษที่ 21 หมายถึง วิธีการดำเนินงานเชิงรุกที่สถานศึกษานำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ครอบคลุม
ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม ทำให้นักเรียนมีคุณภาพ
ตามที่สังคมต้องการ